

استفاده از بناهای سازه ای، نمادها و نشانه ها برای زیباسازی شهر

نشانه ها در فضای شهری از جمله ابزار های قدرتمند به لحاظ کیفیت دهی به محیط و همچنین زیباسازی به کار می روند. توجه به نوع طراحی نشانه ها و معانی و مفاهیمی که القا می کنند در ایجاد هویت مکانی و تصویر ذهنی زیبا در افراد موثر است. در این مطلب به ارائه توضیحات لازم در جهت بیان مفهوم نشانه و کاربردهای گوناگون آن در فضای شهری می پردازیم.

در این مطلب می خوانید:

[تاریخچه نشانه و نشانه شناسی](#)

[بررسی مفهوم نشانه](#)

[معرفی انواع نشانه ها](#)

نشانه ها در شهر می توانند در جهت مسیر یابی به شهروندان کمک کنند. البته امروزه نقشه و ابزارهایی مانند جی.پی.اس به امر جهت یابی در شهر کمک می کنند اما نداشتن تصویر ذهنی از شهر و ناتوانی در جهت یابی ذهنی، موجب ایجاد حس ترس و ناامنی در افراد می شود.

شهر، محیطی است که در آن خاطرات فردی و جمعی شکل می گیرد. خاطره هایی که بخش عمده ای از هستی شهر می شوند، شهر را تعریف و باز تعریف می کنند. عناصر شهری مکان و فضا که بستر و شکل دهنده خاطره های فردی یا جمعی شهر هستند، خود با این خاطره ها رنگ می پذیرند و دگرذیسی می یابند، به نشانه و نماد شهر تبدیل می شوند. نشانه شناسی و توجه به نشانه ها هم در سطح شهر و بناها از اواسط قرن بیستم پایه گذاری شده و تا به امروز استفاده از نشانه ها با اهداف گوناگون ادامه یافته است.

در این مطلب به ارائه توضیحات لازم در جهت بیان مفهوم نشانه و کاربردهای گوناگون آن در فضای شهری می پردازیم.

تاریخچه نشانه و نشانه شناسی

سابقه و ریشه نشانه شناسی را می توان به آغاز زندگی بشر بر روی کره ی زمین نسبت داد. تقریباً از زمانی که انسان خود را با برگ ها پوشاند، از آن پس بود که هر برگ، فارغ از آن که توسط شخص وی به کار گرفته شود یا نه، یادآور وسیله ای برای پوشش بود، در واقع می توان گفت حاوی پیام بوده و از این جهت به عنوان نشانه می توان آن را به حساب آورد. نشانه شناسی [معماری](#) طی دهه ی ۱۹۵۰ در ایتالیا شکل گرفت. در حوزه مطالعات شهری، یکی از نقاط عطف توجه به کاربرد نشانه در شهر، مطالعات کوین لینچ بود. او در کتاب خود تحت عنوان

[سیمای شهر](#) به بررسی محیط انسان ساخت پرداخته و در پایان این مطالعات، پنج عامل راه، لبه، گره، نشانه و حوزه را به عنوان عوامل تشکیل دهنده سیمای شهر معرفی می کند. در همین راستا لینچ کلیه علایم و نشانه های محیطی را پدیده اجتماعی معرفی می کند، پدیده هایی که اغلب برای کسانی که نسبت به فرهنگی خاص آشنایی ندارند، غیرقابل درک خواهد بود. بارت هدف از نشانه شناسی را این چنین بیان می کند: «هدف نشانه شناسی بررسی و درک هر نظامی از نشانه ها بدون توجه به ماهیت و محدودیت آن هاست. تصاویر، اشارات و علائم، آواهای موسیقی، اشیاء و تداعی ها و پیوستگی های پیچیده که همگی محتوای سنت ها، آیین ها، قراردادهای و یا سرگرمی های عمومی را تشکیل می دهند، می توانند در حوزه نشانه شناسی قرار گیرند. این ها اگر نتوانند زبان هایی را بنا نهند، حداقل قادرند نظام هایی از دلالت را تأسیس کنند».



بررسی مفهوم نشانه

نشانه را می توان به عنوان علامت یا چیزی که بر وجود یا حضور کیفیتی خاص و یا واقعیت یا حالت دیگر تعریف نمود. از طرفی نشانه عنصری اساسی است که می توان در ارتباطات از آن بهره برد. نشانه های زبانی (حرف ها، واژه ها و...)، غیرزبانی (تصاویر، اشیا و...) و هر چیز دیگری را که بتوان از آن معنایی استنباط کرد، در بر می گیرد.

در معماری می توان نشانه را اینگونه تعریف کرد که به عنوان بنایی سمبلیک در محل قرارگیری در جداره موجب توقف دید و جلب توجه می شود، همچنین این عنصر کالبدی در خاطره باقی می ماند و در شناخت محیط مؤثر است. اگر بخواهیم در شهرسازی آن را تعریف کنیم به عنوان عناصری هستند که برای تشخیص قسمت های مختلف شهر از آن بهره می توان گرفت. البته بدین صورت که ناظر نمی تواند به درون آن راه پیدا کند. نشانه ها نقاط عطف ذهنی در سیمای شهری برای شهروندان می باشند که البته توسط ظاهر، عملکرد یا معنای یک پدیده در شهر به وجود آمده و به عنوان نقاط مبدأ در جهت یابی استفاده می شوند. اشیایی مانند [ساختمان](#) ها با طرح و نمای خاص، علائم مختلف، فروشگاه ها و یا حتی موزه ها که ظاهری مشخص

دارند می توانند تولید نشانه کنند. نشانه ها نیز مانند عناصر مختلف شهری دارای سلسله مراتب هستند بدین صورت که نشانه ها هم در مقیاس شهر و هم در مقیاس محله می توانند ایجاد شوند و کارایی داشته باشند که امروزه اکثریت مردم با استفاده از این نشانه ها و با تکیه بر نقشه ذهنی خود بر فضاهای شهری تسلط دارند.



معرفی انواع نشانه ها

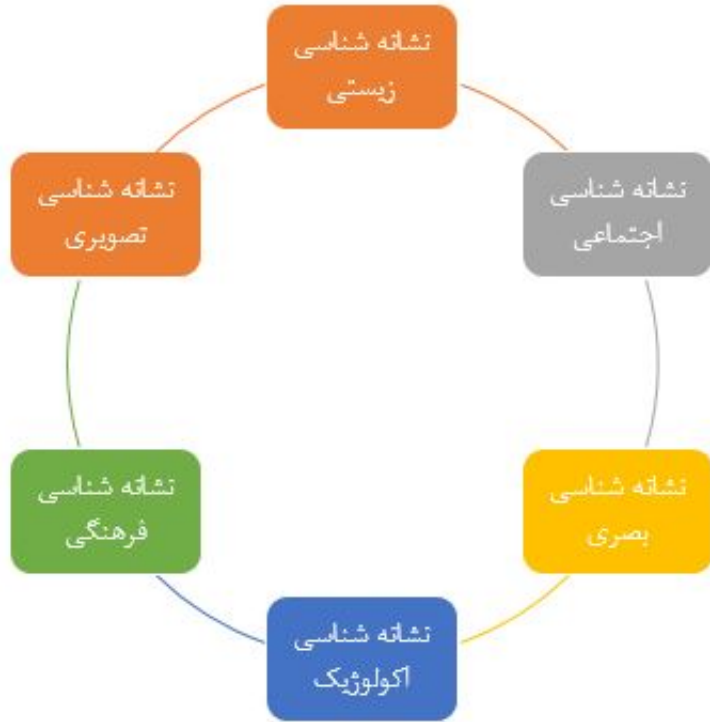
انواع گوناگونی از نشانه ها شناخته شده که به شرح زیر است:

نشانه های تجربیدی: این نوع از نشانه ها شباهت مستقیم و زیادی با موضوع دارند، به عنوان مثال یک نقاشی که بیانگر یک منظره واقعی است.

نشانه های موضوعی: نشانه های موضوعی دارای ارتباط مادی با موضوع هستند، به عنوان مثال دود می تواند نمایانگر آتش باشد.

نشانه های نمادین: ارتباط این نوع نشانه با موضوع بیشتر اختیاری است و در سیستم های فرهنگی - اجتماعی ساخته می شود، به عنوان مثال ستون های سبک کلاسیک نمایانگر شکوه و عظمت است.

نمودار ۱: انواع نشانه شناسی شهری



نتیجه گیری و ارائه راهکار: نشانه ها در فضای شهری

نقش نشانه های شهری در زندگی انسان غیر قابل انکار بوده و همواره انسان و نشانه ها بر یکدیگر تاثیر می گذارند. نشانه های شهری نمودی از هویت و ساختار اجتماعی و فرهنگی شهرها می باشند. شهر را می توان مانند مجموعه ای از نشانه ها در نظر گرفت پس از این جهت لازم است شهر را از جنبه های نشانه شناسی مورد بررسی قرار داد به دلیل اینکه شهر از سوی ساکنانش تنها به وسیله ی سیمای کالبدی آن درک نمی شود، شهر در اغلب موارد به وسیله معنای نشانه هایش درک می شود. این روح شهر است که در خاطره جمعی ساکنانش جای می گیرد.



راهکار اجرایی

- ایجاد تصاویر ذهنی قوی در ذهن ساکنان شهرها نیازمند ایجاد نشانه های شهری در مقیاس های مختلف می باشد که بایستی دست اندرکاران این حوزه تلاش لازم در جهت ایجاد چنین نشانه هایی را در دستور کار خود قرار دهند.
- از نشانه های شهری می توان به عنوان ابزار انتقال فرهنگ و مفاهیم مختلف در قالب طراحی خلاقانه و هنرمندانه و همچنین در جهت زیباسازی فضاهای شهری بهره گرفت.
- تلفیق نشانه های شهری با محیط های مصنوع و طبیعی در فضاهای شهری می تواند به ایجاد تعلق خاطر در شهروندان منجر گردد.
- فضای شهری، که به عنوان دغدغه اصلی طراحی شهری و از طرفی به عنوان یک فضای چندبعدی، قابل زندگی و قابل ادراک که دارای زمان است و توسط ساختمان ها، ساکنین و بسیاری از فعالیت های درون شهر تعریف می شود، به لحاظ کیفیت محیطی از اهمیت ویژه ای برخوردار است که می توان قسمتی از این کیفیت محیطی را با استفاده از طراحی و ایجاد نشانه های شهری شاخص و با کیفیت ایجاد نمود.
- ایجاد نشانه هایی که بار معنایی متناسب با فرهنگ شهروندان شهر داشته باشد می تواند به عنوان ابزار هویت ساز برای جامعه به کار رود.

منابع

۱. شیبانی، نرجس و بذرگر، محمدرضا، «ارتباط فضایی المان ها و نشانه های شهری و تاثیر آن بر تصویر ذهنی شهروندان مطالعه موردی: شهرشیراز (مخورعرفان)»، همایش ملی عناصر زیباسازی شهری، شهرداری شیراز، ۱۳۹۲.
۲. فداکارهاشمی، فرناز و حیدری، محمدمهدی، «جایگاه بینامتنیت و نشانه شناسی در طراحی المان های شهری و نقش آن در کیفیت شکل گیری حس مکان و رضایت از محیط شهری»، همایش ملی عناصر زیباسازی شهری، شهرداری شیراز، ۱۳۹۲.
۳. نوریان، عالییه، «نماد، نشانه، شهر ایرانی»، همایش ملی عناصر زیباسازی شهری، شهرداری شیراز، ۱۳۹۲.